

"Upphovsrättslagen från 1961 kunde inte förutse internet - EU-direktivet nödvändigt"

Publicerad 2019-05-03 07:29

KRÖNIKA - av Björn Forssén, advokat och juris doktor

I en trilogi i **Dagens Juridik** 19 februari, 11 mars och 26 mars i år tog jag upp förhållandet mellan staten och individen beträffande företagarens behov av att vara försäkrad ett fullgott försvar mot statens ingrepp mot denne, genom att åklagarna inte ska styra över advokaterna, genom att den straffrättsliga processen i framtiden försäkras av professionella aktörer i form av specialdomstolar för ekobrott och genom en förhöjd forskning beträffande skattebrott, försvårande av skattekontroll och bokföringsbrott.

Gemensamt för dessa frågor är att företagaren ska kunna förlita sig på liberala rättspolitiska mål i den lagstiftning som berör vederbörande. Det är grundläggande för en liberal, demokratisk och modern offentlig rätt, så att statens maktutövning mot den enskilde inte kan ske ohämmat.

En röd tråd i min trilogi var därför EU-rätten som baseras på principer till gagn både för företagarna och för konsumenterna.

Beträffande EU:s upphovsrättsdirektiv återknyter jag till att EU-rätten, i enlighet med min uppfattning i artikeln den 19 februari, har inneburit att kartellbildningar som hindrar nyföretagande har kunnat brytas upp efter Sveriges EU-inträde 1995. EU-rätten måste ges fullt genomslag hos myndigheter och domstolar på de områden där EU-rätten styr, så att både företagare och konsumenter kan förlita sig på att konkurrensen inte snedvrids och leder till en prissättning som inte motsvarar den som sker på en marknad där fri konkurrens råder.

Det är således betydelsefullt i förevarande hänseende att en liberalisering av rörligheten för personer, kapital, varor och tjänster samt av EU-medborgarnas möjligheter till etablering garanteras på den inre marknaden, genom Fördraget om EU:s funktionssätt och vad som anges där om de fyra principerna om fri rörlighet och principen om fri etablering.

För att en artist ska stimuleras till att skapa ett verk – exempelvis en bok, en film eller ett musikstycke – måste denne garanteras sin utkomst på nedlagt arbete, så att ingen ska kunna ostraffat stjäla eller utan tillåtelse utnyttja verket.

Den 15 april 2019 beslutade EU:s ministerråd att anta Europaparlamentets och rådets direktiv om upphovsrätt på den digitala inre marknaden [2016/0280 (COD)], också benämnt Digital Single Market-direktivet (här EU:s upphovsrättsdirektiv).

Sverige var genom regeringen för direktivet i EU, men i Sveriges Riksdags EU-nämnd, där regeringen förankrar sin EU-politik, gick samtliga av de övriga riksdagspartierna, inklusive regeringspartnern miljöpartiet, *emot* socialdemokraterna och därför sällade sig Sverige till den minoritet som röstades ned i rådet.

Sverige, liksom övriga EU-länder, har därför två år på sig att implementera EU:s upphovsrättsdirektiv i sina nationella lagstiftningar, även om de röstade emot direktivet eller lade ned sina röster i rådet.

Motståndarna till EU:s upphovsrättsdirektiv har ställt å ena sidan upphovsrättshavarnas intressen och å andra sidan EU-medborgarnas och företagarens intressen mot varandra samt anfört att avgiften för att hämta skyddat material skulle innebära en så kallad länkskatt.

Det är enligt min mening falska argument liknande dem som ledde till att britterna röstade för utträde ur EU – det så kallade Brexit – i folkomröstningen den 23 juni 2016. Anhängare till Brexit anförde i sin kampanj sådant som att det sociala välfärdssystemet i Storbritannien överutnyttjades av arbetare från exempelvis Polen jämfört med brittiska arbetare, vilket visade sig inte vara sant. Allt tal om en social nödbroms var således förfelat i sak.

Dessutom fanns en annan lösning för att ändå lugna anhängarna till Brexit beträffande EU:s gemensamma juridik avseende de sociala trygghetssystemen, nämligen den att lägga in en social nödbroms som ett undantag för Storbritannien i förordningen om social trygghet, förordningen (EU) nr 883/2004 (vilken för övrigt inte bara gäller EU:s medborgare utan medborgarna i hela EES, det vill säga inom EU och EFTA-länderna Island, Liechtenstein och Norge).

Lösningen på de farhågor som anhängarna av Brexit hyste fanns således i EU:s sekundärrätt, och det var således ett falskt argument från deras sida att primärrätten med fördragen (Fördraget om EU och Fördraget om EU:s funktionssätt) och EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna (EU:s stadga) behövde omförhandlas för att åtgärda det påstådda överutnyttjandet av det sociala välfärdssystemet i Storbritannien.

På samma sätt är det ett falskt argument att upphovsrätten på nätet skulle stå i motsats till demokratin och EU-medborgarnas och företagarnas intressen. Den som skapar ett verk har ett avgörande stimuli för sitt engagemang över tid och det heter royalty.

Om det inte är fråga om en hobby, är författaren, filmmakaren och musikkompositören företagare. De ska precis som alla andra företagare åtnjuta ett upphovsrättsligt skydd för sina prestationer, det är ingen skillnad mellan å ena sidan författaren, filmmakaren och musikkompositören etc. och å andra sidan designern eller uppfinnaren etc. som söker mönsterskydd respektive patent för sin idé.

Skillnaden är bara den att det är lättare att stjäla eller utan tillstånd utnyttja böcker, filmer och musik på nätet jämfört med exempelvis ett patent på en viss sak registrerat hos Patent- och registreringsverket, vilken måste tillverkas fysiskt för att kunna säljas eller utnyttjas.

Om idéer på nätet ges samma respekt som uppfinningar i övrigt, bör sansade bedömare kunna enas om att företagare som skapar produkter av båda kategorier är just företagare, och att den som skapar på nätet inte ska behöva tåla immaterialrättsligt intrång.

Under den premissen faller också allt tal om att en avgift för skyddat material på nätet skulle utgöra något slags länkskatt. Den som företräder den ståndpunkten använder också ett falskt argument, eftersom en skatt inte motsvaras av en direkt motprestation. Det gör i stället en avgift – här en avgift för att få ladda ned upphovsrättsligt skyddat material på Internet.

För att beskriva att behovet av ett modernt synsätt på EU-projektet är nödvändigt, för att åstadkomma att den inre marknaden som infördes 1993 genom Fördraget om EU ska omfatta även upphovsrätter på den digitala inre marknaden, utgår jag från den så kallade GAL–TAN-skalan och ställer L mot T: GAL står för Grön, Alternativ och Libertär/Libertariansk och TAN står för Traditionell, Auktoritär och Nationalistisk.

Libertarianer anför beträffande den ekonomiska politiken monetarismen, som i motsats till keynesianismen innebär en minimering av statlig intervention i marknadsekonomin. Av artikel 3.3 i Fördraget om EU, som jag återkommer till, följer dock bland annat att EU ska bygga på en *social marknadsekonomi* som förutsätter interventionism från medlemsländerna i det hänseendet.

Utän att gå in närmare på motsatsen mellan monetarism och keynesianism eller på andra ekonomisk-politiska inriktningar stannar jag sålunda vid att för denna artikel bestämma L i GAL som närmast motsvarande en för nutida svenska förhållanden socialliberal ekonomisk politik, när det gäller EU-rättens rättspolitiska mål ekonomiskt sett för den inre marknaden.

I linje med det ligger enligt min uppfattning också vad som stipuleras för arbetet på EU-nivån, genom att det exempelvis i artikel 32 d) i Fördraget om EU:s funktionssätt anges att EU-kommissionen, när den fullgör sina uppgifter avseende frågor om tullunionen, ska vägledas av nödvändigheten av att undvika allvarliga störningar i EU-ländernas ekonomier och att en rationell utveckling av produktionen och ökning av konsumtionen inom EU ska tryggas.

Den liberalisering (L) av rörligheten mellan EU:s medlemsländer för personer, kapital, varor och tjänster samt av möjligheten för EU:s medborgare att etablera sig i andra medlemsländer än hemlandet som EU-rätten innebär har efter Sveriges EU-inträde 1995, som nämnts, brutit konkurrensbegränsande traditioner (T) såsom kartellbildningar.

På samma sätt som för den partipolitiska höger–vänster-skalan uppställer ett modernare samhälle ett behov av en alternativ dimension som GAL–TAN även för de rättspolitiska målen i EU-rätten.

Mycket har hänt inom immaterialrätten sedan upphovsrättslagen (1960:729) infördes den 1 juli 1961. Trots att förarbeten traditionellt sett har en stark ställning som rättskälla vid uttolkningen av svensk lagstiftning bör därför beaktas att förarbetena till upphovsrättslagen inte kunde förutse den teknikutveckling som har skett genom Internet och dess påverkan av upphovsrätten.